

POLICY BRIEF 2025:2

Näkökulmia ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja poliittisen päätöksenteon tueksi.

Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston vuoden 2023 selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa. Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.

Paikallistoiminnan keinoja resilienssin vahvistamiseen

Pasi Mäenpää, dosentti, Helsingin yliopisto

Maija Faehnle, erikoistutkija, Suomen ympäristökeskus

Henrietta Grönlund, professori, Helsingin yliopisto

Kati Pitkänen, erikoistutkija, Suomen ympäristökeskus

Leena Alanko, vanhempi asiantuntija, Demos Helsinki

Katri Sarkia, toiminnanjohtaja, Demos Helsinki

Sinianna Kuosmanen, asiantuntija, Demos Helsinki

Muuttuva maailmantilanne ja ympäristökriisit korostavat tarvetta varautua monenlaisiin tulevaisuuksiin kaikkialla Suomessa, kylistä kaupunkeihin ja saaristoista tunturiseuduille. Tämän julkaisun tarkoitus on inspiroida ihmisiä, paikallisia ja alueellisia järjestöjä, yhdistyksiä ja vapaamuotoisia porukoita ottamaan alueensa mahdollisia tulevaisuuksia haltuun. Tutustu naapuriisi, mene mukaan lähelläsi toimiviin yhteisöihin! Pidä huolta muista ja luota siihen, että yhteistyö kantaa!

Aktiivinen ote tulevaisuuksiin auttaa turvaamaan yhteisölle tärkeitä asioita

Paikalliset yhteisöt voivat turvata itselleen tärkeitä asioita kiinnittämällä huomiota sekä kriisivalmiuteen että pitkäjänteiseen selviämiseen ja uusiutumiskykyyn alueellaan.

Häiriöt, kriisit, olosuhteiden muuttuminen ja herkkyys niille voivat olla eri alueilla hyvin erilaisia. Niin harvaan asutulla maaseudulla, saaristossa kuin kaupungeissa on kuitenkin hyödyksi pohtia yhteisöjen ja alueen toivottavaa tulevaisuutta, haavoittuvuuksia, voimavaroja, sopeutumiskykyä ja varautumista.

Tässä julkaisussa ehdotetaan aineksia näihin keskusteluihin. Ideoita toimintatavoiksi voivat hyödyntää paikalliset ja alueelliset kansalaistoimijat, mutta myös esimerkiksi kattojärjestöt. Alueelliset kansalaistoimijat ja kattojärjestöt voivat tukea ja kehittää paikallista kansalaistoimintaa.

“Pelastuslaki velvoittaa jokaista ihmistä omatoimiseen varautumiseen. Turvallisuus ja turvallisuuden tunne ovat osa kylien arkea, hyvinvointia ja elinvoimaisuutta ja siksi niihin kannattaa kiinnittää huomiota. Turvallisuuden tunne syntyy esimerkiksi turvallisesta koti- ja asuinympäristöstä, toimivista peruspalveluista, työstä ja toimeentulosta sekä luottamuksesta siihen, että apua on saatavilla tarvittaessa.”

<https://www.kylamme.fi/tietopankki/kylaturvallisuus/>

Pitkäjänteistä resilienssiä ja kriisivalmiutta voi vahvistaa yhtä aikaa

Paikallinen kansalaistoiminta voi edistää alueen yhteisöjen pitkäjänteistä selviämistä ja uusiutumista sekä kriisivalmiutta monin tavoin. Ihmisten, yhteisöjen ja organisaatioiden verkostot, yhteistyösuhteet ja luottamus muodostavat perustan näille molemmille.

Kaikki paikallinen kansalaistoiminta, joka verkostoi ihmisiä, tutustuttaa heitä toisiinsa ja alueeseen ja lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta, myös parantaa valmiutta siihen, että tarvittaessa tieto kulkee ja apua järjestyy läheltä nopeasti. Nopeissa tilanteissa korostuu sosiaalisen median ja naapurien merkitys.

Yhteisöllisyyden kannattelu - oli se sitten kuorolaulua, asukasilloja, naapuriapua tai mikä ikinä ihmisiä yhdistääkään - rakentaa yhteisön resilienssiä.

Vuorovaikutuskäytännöt yhteisön kesken, kuten keskustelu paikallisessa some-ryhmässä, paikalliset tiedotteet, asukasillat ja jäsenkirjeet antavat mahdollisuuksia tavoittaa ihmisiä, jakaa ja tulkita tietoa sekä lisätä ymmärrystä esimerkiksi aloitteiden edistämässä ja suunnittelu- ja päätöksentekoprosesseissa.

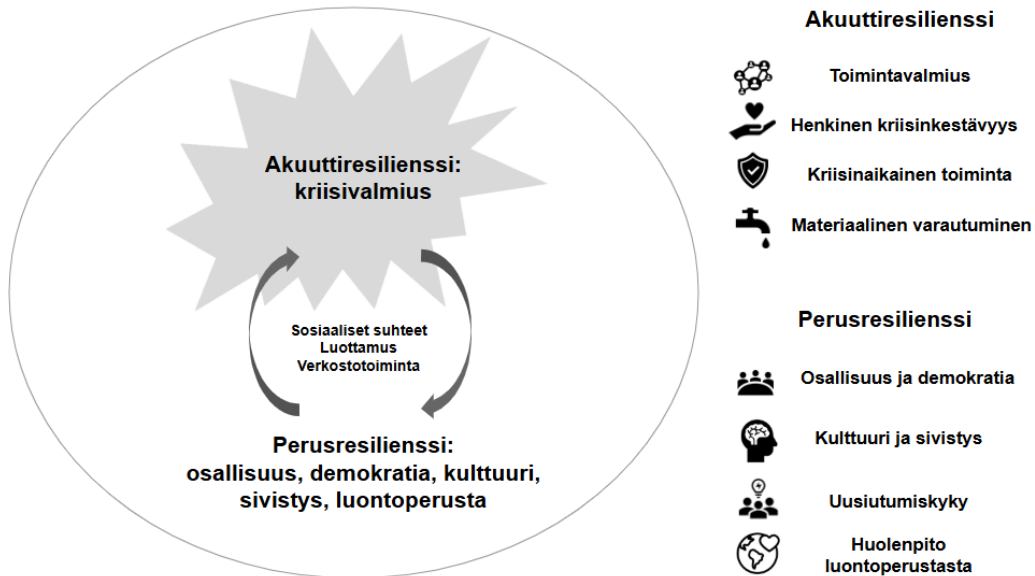
Pitkäjänteistä selviämistä ja uusiutumista tukevat

- osallisuuden ja demokratian edistäminen: esimerkiksi yhteisen tilannekuvan jakaminen, eri ryhmien vuoropuhelun ja äänen kuulumisen edistäminen, haavoittuvassa asemassa olevien toimijuuden tukeminen, aloitteet, yhteisistä asioista sopimisen käytännöt, vallan ja vastuun jakaminen
- kulttuurien ja sivistyksen vaaliminen ja kehittäminen: esimerkiksi alueen asukkaiden kulttuureita esittelevät tapahtumat, tiede-, taide- ja kulttuuriharrastukset, joukkoistettu tiedon tuottaminen alueesta, koulutustilaisuudet
- paikallisyhteisön ja sen osayhteisöjen sekä yhteiskunnan uusiutumisen edistäminen: esimerkiksi ymmärryksen lisääminen uusiutumisen tarpeista, paikallisen kehittämisen ideoinnin ja hankkeistamisen tuki, tulevaisuuden kuvittelu, arvostuksen osoittaminen uusiutumista tukevalle aktiivisuudelle, yhdistystoiminnan mukauttaminen nuoria kiinnostavaksi
- huolenpito elämän luontoperustasta: esimerkiksi talkoot ympäristön puhtauden ja luonnon hyväksi, kampanjointi aineellisen kulutuksen pienentämiseksi, energian säästämiseksi ja päästöjen vähentämiseksi, ihmisten luontoyhteyden edistäminen esimerkiksi yhteisöviljelyllä
- jakamis- tai yhteisötalous: kierrätysryhmät, kirpputorit, aikapankit, ruokapiirit ja REKO-lähiruokarenkaat, osuuskunnat ja yhteiskunnalliset yritykset
- kaikenlainen ihmisten vuorovaikutus tapahtumissa, viestinnässä ja harrastustoiminnassa edistää yhteisöllisyyttä ja elinvoimaa!

Valmiutta häiriöiden ja kriisien varalta parantaa

- toimintavalmius: yhteinen turvallisuussuunnittelu, kuten kriisiviestinnän käytäntöjen, kanavien, vastuiden ja prosessien määrittely, alueen ihmisten tietoisuuden lisääminen heidän omasta vastuustaan ja paikallisista resursseista (esim. aggregaattien, sydäniskureiden sijainti), poikkeustilanteiden harjoittelu
- henkisen kriisinkestävytyden lisääminen: esimerkiksi huolehtiminen siitä, että kriisitilanteissa ihmiset tietävät, mistä saa henkistä tukea
- kriisinaikainen toiminta: esimerkiksi naapurien auttaminen, tilannekuvatiedon jakaminen alueella ja viranomaisen kanssa, valmius majoittaa avustavia joukkoja, kriisi- tai infokeskuksen ylläpitäminen

- materiaallinen varautuminen: esimerkiksi kriisikeskukseksi taipuva kokoontumistila, kyläradio tietoverkkokatkosten varalta, varavirtajärjestelmät, vaihtoehtoinen vedenjakelujärjestelmä

Pitkäjänteisen resilienssin ja kriisivalmiuden vahvistamisen voi aloittaa ottamalla käyttöön seuraavat kolme suositusta:

1. Paikallislähtöinen tulevaisuuden suunnittelu on mahdollisuus verkostoitua

Paikalliset kansalaistoimijat, esimerkiksi kylä-, asukas- ja kaupunginosayhdistykset ja paikalliset teemayhdistykset voivat parantaa alueensa kriisivalmiutta olemalla aloitteellisia turvallisuussuunnitelmien laatimiseksi alueellaan. Turvallisuussuunnittelu voi myös olla osa alueen pitkäjänteistä tulevaisuuden visiointia ja strategista suunnittelua.

Maaseudulla on tehty pitkään kyläsuunnitelmia ja yhä enemmän myös paikallisia turvallisuussuunnitelmia. Myös kaupungeissa paikalliset kansalaistoimijat voivat olla aloitteellisia vastaavassa suunnittelussa.

Alueen toivottavan tulevaisuuden kuvittelu ja nykyisten tärkeäksi koettujen asioiden jakaminen voi tuoda alueen ihmisiä yhteen myönteisessä hengessä ja vahvistaa yhteisöllisyyttä. Suunnittelu on samalla mahdollisuus kehittää yhteistyötä alueen muiden toimijoiden, kuten eri kansalaistoimijoiden, paikallisten yritysten, kunnan, pelastustoimen ja muiden viranomaisten kanssa.

Suunnittelun yhteydessä voi tehdä näkyväksi alueen eri toimijoiden toimintaa ja siten lisätä ymmärrystä toiminnan koko kirjosta ja mahdollisuuksista. Paikalliset kansalaistoimijat voivat pohtia, mistä ne haluavat tulla tunnetuksi ja edistää tunnettuutta omalla viestinnällään.

Miten keskustella pitkäjänteisen resilienssin ja kriisivalmiuden edistämisestä alueella?

Yhdistyksen, järjestön tai porukan kokoontumisessa, avoimessa tilaisuudessa, verkkotyöpajassa tai vaikka paikallistapahtuman kojulla osallistujat voivat pohtia esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

- millaisia häiriötilanteita kukin on alueella kohdannut? miten niistä selvitettiin? mitä ihmiset, kansalaistoimijat ja muut tilanteissa tekivät?
- mitä vähittäisiä muutoksia alueella on tapahtunut, esimerkiksi muutoksia väestössä, elinvoimassa, alueen organisaatioissa, palveluissa, ilmasto-oloissa, luonnossa ja ympäristössä?
- miten alue voisi selvitä tulevista häiriötilanteista entistä paremmin? kenen pitäisi tehdä mitä? mitä itse voisi tehdä?
- mitä asioita alueella on tärkeä säilyttää pitkällä aikavälillä?
- mitä alueella pitäisi tapahtua, jotta nämä tärkeät asiat voivat säilyä? kenen pitäisi tehdä mitä tämän edistämiseksi? mitä itse voisi tehdä?

Vinkkejä keskusteluun myös kuvauksissa siitä, miten keskustelua on käyty isossa järjestössä ja kaupunginosassa: ks. lisälukemistossa olevan tutkimusraportin liite 5.10.

Materiaaleja turvallisuuden ja tulevaisuuden suunnitteluun

Tulevaisuuden kylät ja korttelit: Materiaali tulevaisuustyöpajatyöskentelyyn kylissä ja kortteileissa Sitran Tulevaisuustajaajuus-menetelmän pohjalta: <https://www.pohjois-savonkylat.fi/tutustu-hankkeisimme/tulevaisuuden-kylat-ja-korttelit/>

Kyläturvallisuus ja Kylävara: <https://www.kylamme.fi/tietopankki/kylaturvallisuus/>

2. Tiedon tuotanto alueesta luo ymmärrystä ja valmiuksia vuoropuheluun viranomaisten kanssa

Häiriötilanteissa ja kriiseissä paikalliset kansalaistoimijat ovat keskeisiä tilannekohtaisen tiedon kokoamisessa paikallisesta tilanteesta ja haavoittuvuuksista, esimerkiksi siitä, missä asuu ihmisiä, joiden voi olla vaikea selvittää tilanteesta omin voimin. Häiriöihin varautumisessa merkitystä on eri ihmisryhmiä tuntevilla kansalaistoimijoilla. Esimerkiksi matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja ylläpitävät yhdistykset voivat olla kanava saada yhteys ihmisiin, joita muut eivät tavoita.

Pitkäjänteisen selviytymisen ja kehittämisen kannalta on puolestaan merkitystä paikallisella tiedolla esimerkiksi alueen vakituisesta ja monipaikkaisesta väestöstä, osaamisista, palveluista, kulttuurista, luonnosta ja paikkojen merkityksistä. Tiedon tuottaminen ja tulkitseminen paikallisten kesken voi lisätä alueella ymmärrystä yhteisestä ympäristöstä ja siihen liittyvistä merkityksistä ja mahdollisista ristiriidoista. Se voi myös tukea paikallisten ja viranomaisten välistä vuoropuhelua alueen kehittämisessä.

Kansalaistoimijat voivat esimerkiksi lujittaa alueensa kulttuuritoimintaa kulttuurikartoituksella, kampanjoida kansalaishavaintojen kokoamiseksi esimerkiksi vesitilanteesta vesi.fi:ssä tulvaennusteiden kehittämiseksi tai koota asukkaiden ideoita toivottavasta tulevaisuudesta ja sen tekemisestä materiaaliksi paikalliseen kehittämissuunnitelmaan.

Vuoropuhelua kohtaamisissa ja paikallistiedon avulla

Lapissa kylillä on tietoa paikallisista tarpeista ja maakunnallisella kyläyhdistyksellä siitä, mitä toimijoita tuoda yhteen tarpeisiin vastaamisessa. Lappilaiset Kylät ry yhdistää asukasilloissa kylät ja tarpeiden mukaan esimerkiksi pelastuslaitoksen, poliisin tai sote-järjestöjä. Lue lisää: lisälukemistossa olevan tutkimusraportin liite 5.7.

Kirkkonummella asukasyhdistys hankki ammatillaisia avuksi paikallisen vision kokoamiseen ja kommunikoimiseen kunnalle suunnittelun kielellä. Asukkaat tuottivat karttojen avulla mm. suunnittelun lähtötietoihin tietoa tärkeistä paikoista, reiteistä ja palveluista. Lue lisää:

<https://lounaiskirkkonummi.kylille.fi/visiosuunnitelma/>

<https://lounaiskirkkonummi.kylille.fi/projekti-westside/hankkeen-tausta/>

3. Eri ryhmien kohtaaminen pitää yhteisöä koossa

Paikallinen kansalaistoiminta on keskeistä ihmisten yhteiskunnallisen osallisuuden rakentamisessa, syrjäytymisen ehkäisemisessä ja ryhmien eriytymisen torjumisessa. Pienissä kylissä ihmiset usein tuntevat toisensa ja yksittäinen aktiivinen yhdistys saattaa tavoittaa heitä laajasti. Suurissa kaupungeissa korostuu, että mikään yksittäinen toiminta ei helposti tavoita kaikkia tietyllä alueella. Tällöinkin paikallisuus on voimavara, joka voi yhdistää ihmisiä, jotka eivät muuten kohtaisi. Yhteisöjen verkosto voi onnistua siinä, missä yksittäinen yhteisö ei - esimerkiksi kattavassa varautumista koskevan tiedon jakamisessa tai näkemysten koonnissa yhteiseen suunnitelmaan tai kannanottoon.

Paikallisella kansalaistoiminnalla on erityinen merkitys niille ihmisille, joilla ei ole muita yhteyksiä yhteiskunnan turvaverkkoihin eikä luottamusta viranomaisiin. Heitä tavoittavat ja tukevat paikalliset yhteisöt ja kohtaamispaikat ovat avainasemassa yhteiskunnan jakautumisen torjumisessa.

Kohtaamispaikat, taide ja yhteiset uhat tuovat ihmisiä yhteen

Satakunnan Sininauha ry:n ylläpitämä kynnyksetön kohtaamispaikka Lissu Porin keskustassa yhdistää instituutioita ja niitä, jotka eivät instituutioista pääse osallisiksi. Lissun yhteisössä haavoittuvassa asemassa olevat kuten päihderiippuvaiset ihmiset ovat voimaantuneet vaikuttamaan ja toimimaan yhteiseksi hyväksi. Lue lisää: lisälukemistossa olevan tutkimusraportin liite 5.5.

Lieksassa avoin monikulttuurinen kylätalo, Metka-talo, tukee maahanmuuttajien osallisuutta, kouluttautumista ja työllistymistä ja tarjoaa apua monenlaisiin elämän haasteisiin. Talolla toimiva Metka taide- ja kulttuuriyhdistys järjestää monenlaista taide- ja kulttuuritoimintaa ja mm. kunnostaa kaivosteatteria. Lue lisää: lisälukemistossa olevan tutkimusraportin liite 5.6.

Raution kylällä on vahva yhdessä tekemisen henki, joka ilmenee sekä tarttumisessa äkillisiin ongelmiin (kuten paloaseman ja kaupan lakkauttaminen, metsäpalo) että pitkän tähtäimen kehittämistarpeisiin (monitoimitalo, kylätalo). Lue lisää: lisälukemistossa olevan tutkimusraportin liite 5.4.

Saimaa ilman kaivoksia -yhdistyksen tarina kertoo paikallisesta kyvystä jär-

jestäytyä toimimaan ja valmiudesta saada kansalaiset, kunnat ja myös maakunnan liitto toimimaan yhtenä rintamana yhteisen ympäristön puolesta. Lue lisää: lisälukemistossa olevan tutkimusraportin liite 5.8.

Taustaksi: tutkimus paikallisesta kansalaistoiminnasta yhteiskunnan resilienssin kannalta

Valtioneuvoston tutkimus- ja selvitystoiminnan hanke Kansa osaa, sopeutuu ja muuntaa - Paikallinen kansalaistoiminta yhteiskunnan resilienssin lisääjänä selvitti paikallisen kansalaistoiminnan merkitystä yhteiskunnan resilienssin näkökulmasta. Hankkeessa tutkittiin paikallisen kansalaistoiminnan ja julkisen hallinnon kohtaamista, alueellisia eroja sekä kansalaistoiminnan tukemisen kehittämisen tarpeita.

Tulosten mukaaan paikallinen kansalaistoiminta on keskeinen osa yhteiskunnan kykyä selviytyä kriiseistä, mukautua muuttuvissa oloissa ja turvata demokratiaa. Paikallisella kansalaistoiminnalla on erityinen merkitys haavoittuvien ryhmien tavoittamisessa, heidän toimijuutensa tukemisessa ja yhteiskunnan eheyden rakentamisessa. Maaseudun kansalaistoimijat kokevat kaupunkien kansalaistomijoita useammin pystyvänsä toimimaan tehokkaasti ja suojelemaan haavoittuvimpia.

Resilienssin vahvistamisen näkökulmasta kehitettävää on erityisesti paikallisen kansalaistoiminnan ja hyvinvointialueiden yhteyksissä, varautumisen verkostoyhteistyössä ja vapaaehtoisuutta mahdollistavien rakenteiden turvaamisessa väestön ikääntyessä. Hanke on koonnut suosituksia myös julkisen hallinnon toimijoille.

Lisälukemista

Pasi Mäenpää, Maija Faehnle, Henrietta Grönlund, Kati Pitkänen, Leena Alanko, Katri Sarkia ja Sinianna Kuosmanen. 2025. Reaktionsopeutta, paikallistietoa ja huolenpitoa – Paikallinen kansalaistoiminta vahvistaa yhteiskunnan pitkäjänteistä resilienssiä ja kriisivalmiutta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2025:2.

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-340-1>

Pasi Mäenpää, Maija Faehnle, Henrietta Grönlund, Kati Pitkänen, Leena Alanko, Katri Sarkia ja Sinianna Kuosmanen. 2025. Paikallistoiminta vahvistaa pitkäjänteistä resilienssiä ja kriisivalmiutta. Policy Brief. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan artikkelisarja 2025:3. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-340-1>

Lisätietoja:

Dosentti Pasi Mäenpää, Helsingin yliopisto. Hankkeen päätökijä.
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Erikoistutkija Maija Faehnle, Suomen ympäristökeskus. Hankkeen johtaja.
etunimi.sukunimi@syke.fi

Kaupunkiteologian professori Henrietta Grönlund, Helsingin yliopisto.
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Kansa osaa, sopeutuu ja muuntaa - Paikallinen kansalaistoiminta yhteiskunnan resilienssin lisääjänä -hanke on toteutettu osana valtioneuvoston vuoden 2023 selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa.

Hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja:

Erityisasiantuntija Laura Jänis, maa- ja metsätalousministeriö, etunimi.sukunimi@gov.fi

Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute

HELSINGIN YLIOPISTO

DEMOS
HELSINKI /

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta
Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet